

UDK 373.16:003(049.3)

Primljeno: 15. 02. 2024.

Stručni rad  
Professional paper

Džejlja Idrizović

## VRIJEDAN DOPRINOS RAZVOJU DIGITALNIH KOMPETENCIJA NASTAVNIKA U RADU SA DJECOM I MLADIMA

**(Emina Dedić Bukvić, Mirela Šuman, *Nastavnici kao digitalni mentori: podrška u radu s djecom i mladima u digitalnom okruženju*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2021)**

Knjiga pod nazivom *Nastavnici kao digitalni mentori: podrška u radu s djecom i mladima u digitalnom okruženju*, čije su autorice Emina Dedić Bukvić i Mirela Šuman, prvi je udžbenik u Bosni i Hercegovini koji ukazuje na potrebu etabliranja i afirmiranja digitalnih kompetencija u nastavničkoj profesiji. U knjizi se po prvi put na našim prostorima pojavljuje i objašnjava pojam i uloga nastavnika kao *digitalnog mentora*. Nastavnik je oduvijek imao jednu od najvažnijih uloga u unapređenju rasta i razvoja djece i mladih. Ovim udžbenikom autorice nastoje ponovno ukazati na njegov značaj, naročito kao voditelja i facilitatora u borbi sa izazovima digitalnog doba. Stoga svoju knjigu započinju *Svečanom izjavom nastavnika i nastavnica prilikom pristupa pozivu* autora Roberta Dottrensa, kojom daju obećanje da će svoj poziv obavljati svjesno i ponosno, da će čuvati čast nastavničkog poziva i da će stalno usavršavati puteve kojima ide škola. Današnje škole, kako kazuju autorice, trebaju biti *digitalni most* odgoja i obrazovanja, s namjerom poticanja i jačanja samopouzdanja djece i mladih, njihovog samopoštovanja, razvoja pozitivne slike o sebi, nenasilne komunikacije, empatijskog slušanja, kao i sigurnog digitalnog okruženja.

Na samom početku, u *Predgovoru*, autorice ukratko ukazuju na svrhovitost i potrebu stvaranja ovog udžbenika, naglašavajući pri tome da su pred nastavnicima

danas novi izazovi koji zahtijevaju učenje i po(d)učavanje djece i mladih sigurnom boravku u digitalnom okruženju, kao i razvoj digitalnih kompetencija neophodnih za budući lični i profesionalni životni put.

Koncepcija udžbenika zasniva se na dvije ključne ideje. Prva je ponuditi svim nastavnicima u odgojno-obrazovnoj praksi, studentima – budućim nastavnicima, kao i drugim stručnjacima za odgoj i obrazovanje, saznanja o digitalnim kompetencijama, multimedijalnom okruženju u kojem djeca i mladi odrastaju, o važnosti informacijske i medijske pismenosti, odgovornoj i sigurnoj zajednici, te saznanja o nasilju nad djecom, s posebnim osvrtom na digitalno nasilje i njegove oblike. Druga ideja jeste ponuditi smjernice za odgojno-obrazovni rad u digitalnom okruženju kroz aspekte sigurne škole i ohrabrujućeg nastavnika, odgoj za mir i nenasilnu komunikaciju, razvoj etike i empatije, dramski i medijski odgoj, te bonton u digitalnom okruženju. Shodno tome, udžbenik se i sastoji iz dva dijela u kojem su elaborirani svi segmenti odgojno-obrazovnog rada jednog digitalnog mentora. Konkretno, osim glavnih dijelova udžbenik čini uvod, rječnik ključnih pojmova, literatura, registar pojmova, popis slika i grafikona, recenzije, te biografije autorica udžbenika.

U uvodnom dijelu autorice skreću pažnju na potrebu unapređenja visokoškolskog obrazovanja nastavnika i ističu da su za savremeni odgojno-obrazovni proces ključne dvije usko povezane pojave: jedna je digitalizacija i virtualizacija djetinjstva, a druga podrazumijeva uključivanje kriterija akademske uspješnosti, proklamovanih okvirima evropskog prostora visokog obrazovanja, koji pred visokoškolske ustanove za obrazovanje nastavnika postavlja zahjeve za uvođenje sadržaja koji razvijaju digitalnu pismenost i digitalne kompetencije nastavnika. Autorice ukazuju da izobrazba budućih nastavnika treba biti usaglašena sa digitalizacijom i virtualizacijom odgojno-obrazovnog procesa te sa obrazovnim potrebama budućih naraštaja, pri čemu uloga nastavnika kao digitalnog mentora postaje imperativ obrazovnih politika.

Prvi dio udžbenika započinje predstavljanjem nastavnika kao digitalnog mentora opisujući ga kao stručnjaka za odgoj i obrazovanje u digitalnom okruženju, kojeg odlikuje ljubaznost, strpljenje, empatija, velikodušnost i fleksibilnost. Digitalni mentor je nastavnik koji aktivno sluša i prepoznaje obrazovne potrebe djece i mladih, podržava ih da koriste informaciono-komunikacijske tehnologije i da se sigurno kreću kroz digitalno okruženje. On ih ohrabruje i po(d)učava digitalnim znanjima, vještinama i stavovima, te na tom putu usavršava i svoje vlastite kompetencije. Kako bi približile čitaocima pojam kompetencija i digitalnog okruženja, autorice daju pregled različitih međunarodnih dokumenata i okvira ključnih kompetencija koji ukazuju na potrebu razvoja onih znanja, vještina i sposobnosti koje će omogućiti adekvatno korištenje i

služenje novim tehnologijama i digitalnim resursima. Ubrzan tehnološki razvoj društva, globalizacija i razmjena informacija traže nove vrste pismenosti, te se u ovom dijelu pojašnjavaju pojmovi informacijske, informatičke, digitalne i medijske pismenosti, a kako bi se rastumačio pojam digitalnih kompetencija i digitalno kompetentnog nastavnika. Ključni elementi digitalne kompetencije su osnovne informacijsko-komunikacijske vještine i sposobnosti, a digitalno kompetentan nastavnik je, kako opisuju autorice, više od nastavnika koji samo prenosi znanje. On je mentor koji svoje učenike uči “kako da uče” u multimedijalnom okruženju.

U današnje vrijeme sve više je prisutna pojava netačnih, neprimjerenih i nasilnih sadržaja u medijima, te je vrijednost medijskog opismenjavanja djece i mladih sve izraženija. Djeca i mladi su u digitalnom okruženju svakodnevno izloženi različitim neprihvatljivim oblicima ponašanja. U ovom poglavlju autorice navode neke oblike ponašanja koji mogu poslužiti kao naznaka da su djeca i mladi izloženi nasilnim aktivnostima, te naglašavaju da je veoma važno blagovremeno reagovati i potražiti podršku kada se prepoznaju neuobičajena ponašanja. Škola treba biti odgovorna i sigurna odgojno-obrazovna zajednica koja, bez obzira da li je riječ o realnom ili digitalnom okruženju, njeguje kulturu zajedništva, optimizma, kolektivne vitalnosti i vrijednosti kao što su poštovanje ljudskih prava, pravednost i pravičnost, empatijsko slušanje i komuniciranje, etičnost, vrijednosti mira, suživota i nenasilja među djecom i mladima. No, nasilje je nažalost oduvijek bilo dijelom društvenih dešavanja.

Ukazujući na osnovna polazišta u tumačenju pojma nasilja i njemu srodnih pojmova, tumačenjem određenih oblika nasilnog ponašanja u digitalnom i realnom okruženju, karakteristika vršnjačkog i digitalnog nasilja, autorice žele skrenuti pažnju na važnost prevencije neprihvatljivih i neprimjerenih oblika ponašanja, koji su sve prisutniji u savremenom društvu i koji su česti uzročnici asocijalnih odnosa među djecom i mladima. Kao jedan od modela u definiranju i tumačenju nasilja izdvajaju savremeni koncept vršnjačkog nasilja poznat kao “4P”, na temelju kojeg se može definirati i digitalno nasilje. Za razliku od vršnjačkog nasilja koje se dešava u direktnoj komunikaciji “licem u lice”, nasilje koje se dešava u virtualnom okruženju posredovano je digitalnim uređajima, putem različitih aplikacija, Interneta i društvenih mreža. Neki od oblika digitalnog nasilja koje autorice navode su uznemiravanje porukama, isključivanje i namjerno izbacivanje vršnjaka iz grupa na digitalnim platformama, izdaja i prevara, doxing ili sramoćenje, phishing, snimanje mobilnim uređajima i kamerom, grooming, sexting, sextortion, live stream. Svaki od navedenih pojmova je svrhovito pojašnjen, s ciljem da se ovi oblici ponašanja prepoznaju i tretiraju kao nasilje koje se odvija u školskoj zajednici.

U drugom dijelu udžbenika, autorice nude ideje za odgojno-obrazovni rad s djecom i mladima u digitalnom okruženju, s namjerom da potaknu nastavnike, digitalne mentore, na kreiranje aktivnosti s djecom i mladima koje će biti podržavajuće i ohrabrujuće na njihovom digitalnom putovanju, koje će oblikovati identitete djece i mladih, te rezultirati poželjnim i vrijednim obrascima ponašanja. Ovo poglavlje ne nudi gotova rješenja i modele za rad s djecom u digitalnom okruženju, ali ističe važnost nastavnika i njegovih strategija u kreiranju sigurnog školskog okruženja i važnost odgoja za mir i nenasilnu komunikaciju koja se temelji na iskrenosti, etici i empatiji. Etiku i empatiju autorice doživljavaju kao *moralni kompas* za uspješno kretanje kroz digitalni i virtualni svijet. Kao posebne prilike za kreiranje okruženja u kojem će djeca i mladi zadovoljiti svoje obrazovne potrebe i koje će djelovati na njihovo opće ljudsko dobro, autorice vide dramski i medijski odgoj. Oni pružaju prilike za međusobno učenje, za drugačiji pogled na svijet, uvažavanje različitosti i osobnosti pojedinaca, individualnost i kreativnost, te izgradnju poželjnog sistema vrijednosti kako bi djeca i mladi mogli da se uključe u savremeni digitalni svijet. Digitalno okruženje traži prihvatljivo ponašanje njegovih sudionika, te se u ovom dijelu udžbenika ukazuje na pravila pristojnog i prikladnog ponašanja u komunikaciji putem digitalnih platformi i medija. Bonton je iznimno važan u digitalnom okruženju. Nizom smjernica autorice pozivaju nastavnike da regulišu ponašanja i komunikaciju u online nastavi, te za radoznale digitalne mentore nude i dodatne izvore podrške u kreiranju aktivnosti koje će doprinijeti prihvatljivom ponašanju u online okruženju.

Na samom kraju spisateljice iznose svoje želje i očekivanja da ovaj udžbenik bude inspiracija i poticaj za dalji profesionalni razvoj svih koji ga budu čitali. A vrijednost udžbenika je višestruka: ogleda se ponajprije u širokoj obuhvatnosti i temeljitom prikazu pojmova koji karakterišu odgojno-obrazovni rad u savremenom digitalnom dobu, zbog čega ga možemo u našim bosanskohercegovačkim okvirima smatrati jedinstvenim znanstvenim doprinosom; sadržaji su pažljivo birani i utemeljeni na bogatoj i relevantnoj literaturi; autorice kritički sagledavaju stanje obrazovanja u digitalnom okruženju i svojim vrijednim idejama i smjernicama, vrlo čitljivim i razumljivim jezikom, upućuju nastavnike na promišljanja o stvarnim vrijednostima kojima treba odgajati i obrazovati djecu i mlade; a naročito je značajan i vrijedan doprinos visokoškolskom obrazovanju budućih nastavnika u izgradnji i osnaživanju njihovih digitalnih kompetencija. Iako je prevashodno namijenjen nastavnicima u odgojno-obrazovnoj praksi, studentima – budućim nastavnicima, kao i drugim stručnjacima za odgoj i obrazovanje, odnosno budućim digitalnim mentorima, ovaj

udžbenik nalazi svoje mjesto i kod drugih interesanata u širokom auditorijumu. U vremenu kada se svakodnevno suočavamo sa brojnim izazovima u realnom i digitalnom okruženju ovo djelo je naročito vrijedno štivo za roditelje, ali i za djecu i mlade koji žele prigriliti *zdravo* učenje unutar sigurnog digitalnog okruženja.

Adresa autorice  
Author's address

Džejla Idrizović  
Univerzitet u Sarajevu  
Prirodno-matematički fakultet  
dz\_idrizovic@hotmail.com

